

**İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ**

Cilt / Vol: 6, Sayı/Issue: 7, 2017

Sayfa: 90-98

Received/Geliş: Accepted/Kabul:

[25-10-2017] – [20-11-2017]

Şerh-i Mantıku't-Tayr'da Gelenek, Halk İnanışı ve Âdet

Muhittin TURAN

Yrd. Doç. Dr., Bülent Ecevit Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Asst. Prof. Dr., Bülent Ecevit University, Department of Turkish Language and Literature

Orcid ID: 0000-0003-1499-7916

E-mail: muhit_33@hotmail.com

Özet

Her milletin kendi dünya görüşü vardır. Diğer bir ifade ile her millet dünyaya ve insanlığa kendi penceresinden bakar. Bu durumun oluşmasında kendi iç dinamikleri etkin rol oynar. Bu dinamikler kendisini giyim-kuşam, inanış, gelenek, oturuş-kalkış, konuşma, zevk, korku, ihtiyaç vb. durumlarla belli eder. Bir milleti millet yapan bu tür özellikler süreç içerisinde diğer milletlerin gelenek ve inanışlarıyla etkileşim içerisine girebilir. O kadar ki kültürel alış-veriş diyebileceğimiz bu durum zamanla ilgili inanışın hangi millete ait olduğunun bilinmemesi sonucunu da doğurabilir. Dolayısıyla Türklerin Orta Asya topraklarından Anadolu topraklarına gelmesiyle birlikte daha çok Arap ve Fars kültürlerinin etkisinde kalması bazı âdet, halk inanışı ve geleneklerin de bir anlamda ortak olmasına zemin hazırlamıştır. *Şerh-i Mantıku't-Tayr*'daki inanış ve âdetler de işte bu durumu örnekler niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Edebiyatı, İnanç, Âdet, Gelenek, Şerh-i Mantıku't-Tayr.

Tradition, Folk Beliefs and Customs in Şerh-i Mantıku't-Tayr

Abstract

Every nation has its own worldview. In other words, every nation looks at the world and humanity from its own window. Their internal dynamics play an active role in the formation of this situation. These dynamics are manifesting themselves as clothing-belief, belief, tradition, sitting-take-off, speech, pleasure, fear, it becomes evident in situations. Such characteristics that make a nation a nation can interfere with the traditions and beliefs of other nations in the process. So much so that we can say that cultural exchange can be the result of not knowing which country belongs to the belief in time. Therefore, with the Turks coming to the Anatolian lands from the Central Asian lands, the influences of the Arab and Persian cultures have laid the groundwork for some customs, folk beliefs and customs to be common in a sense. In *Şerh-i Mantıku't-Tayr* beliefs and customs are examples of this situation.

Keywords: Classical Turkish Literature, Faith, Custom, Tradition, Şerh-i Mantıku't-Tayr.

Giriş

Edebi eserlerimiz, içerisinde sanat ve estetik unsurlar barındırdıkları gibi içerisinden çıktığı kültürün/kültürlerin o zamana kadarki birikimlerini de bünyelerinde taşır. Zevk, üzüntü, heyecan, korku, inanış, âdet, gelenek gibi kavramları barındıran edebi metinler, yüzyıllar içerisinde o kültürde kemikleşmiş bazı duygu ve düşünceleri ortaya çıkarır ve ilgili kültürün yapıtaşlarını oluşturur. Dolayısıyla “edebiyatın temel konusu insan olduğu, Osmanlı edebiyatının ise ortalama beş asır boyunca toplumun temas etmediği hemen hiçbir yerini bırakmayacak derecede zengin bulunduğu düşünülecek olursa bu metinlerin eski Türk toplumunun sosyal hayatını aydınlatma açısından önemi tahmin edilebilir.” (Şentürk, 1993:211)

Türk, Arap ve Acemlerin ortak kültür havzasında sürekli olarak birbirlerini etkiledikleri bir gerçektir. Bu etkilenme kendisini doğal olarak önce inanış, âdet ve geleneklerde gösterecektir. Bu birikim, İslam tarihi, hukuk, gündelik hayat, tedavi yöntemleri, eğitim, dünyanın şekli gibi hayatı çevreleyen bir dairede zengin bir kaynak olarak karşımızda durmaktadır.

Bu kaynaklar sürekli kendisini yenileyen bir yapıya sahiptir. Dışa ancak kendi yapıtaşlarının müsaade ettiği ölçüde açılabilen bu kültür, halk kültürüdür. “Halk kültürü sözlü gelenekte yaşatılan bütün ürünlerle beslenir. Halk kültürü ürünlerinin özünde bağlı bulunduğu kültüre ait örnek değerler ve ahlak anlayışı yatar. Din, gelenek ve güncel yaşam, halk kültürü ürünlerini besleyen diğer kaynaklardır.” (Artun, 2006:IX)

“Kültürün, "insan, aile sosyal çevre, eğitim, sosyal değerler vb." gibi insani; "bayrak, millet, vatan, dil, din, tarih örf âdet gelenek vb", gibi evrensel boyutları vardır. Kültür milletleri birbirinden ayıran özelliklerdir. Uygarlık ortak bir değerdir. Aynı uygarlığa bağlı kültürler aynı dünya görüşünde birleşirler.” (Artun, 2004:64) Bu birleşmenin bir yansıması olarak Türk edebiyatında vücuda getirilen şerhler de gelenek ve halk inanışlarıyla zengin bir kaynak olarak karşımızdadır. Bu kaynaklardan biri de Şem’î’nin (öl. 1602’den sonra) *Şerh-i Mantıku't-Tayr* isimli eseridir.¹ Feridüddin-i Attâr’ın *Mantıku't-Tayr* isimli eserine yapılmış tek ve tam şerh olan *Şerh-i Mantıku't-Tayr* 431 yapraklık bir eserdir. 4725 beyitten oluşan bu eser, Türk edebiyatında, hem hacim, hem de içerik bakımından önemli bir yere sahiptir. Eserin yapısı gereği Arap ve Fars kültürlerinin izlerini açıkça taşıyan bu eser, çoğunlukla mısra şerhi olarak kaleme alınan eser, yer yer beyit şerhi olarak da karşımıza çıkmaktadır. M 1596-97/ H 1005 ile M 1598-99/ H 1007 yılları arasında kaleme alınan eser, içerisinde halk kültürü, âdet ve gelenekle ilgili önemli bilgiler barındırmaktadır. Bu bilgiler genellikle

¹ Ayrıntılı bilgi için bk. Muhittin Turan (2015), *Şerh-i Mantıku't-Tayr*, Kesit Yayınları, İstanbul, s. 47-49.

tasavvufi yorum şeklinde kendisini göstermektedir. Bazıları da zamanla halk arasında kullanılabilirliğini kaybetmiş, kültür tarihindeki yerini almıştır.

Şerh-i Mantıku't-Tayr'da Gelenek, Halk İnanışı ve Âdet

1. Akli başında olmayanların kendine gelmesi için kulağının geceden sabaha kadar ovulduğu bilgisi şöyle yer alır:

Hûşî gelsün için her bir gice rûz u sabâha degin anun kulağını ovarlar. Niteki 'âdetdür hûşî gitmişlere böyle eylerler. (S18b)²

2. Kerevizin akrep sokmalarına karşı iyi geldiği rivayetinin doğru olmadığı hakkında şu bilgi verilir:

'Akrebün zahmına kerefs zâhir geldi mi ya'nî gelmedi mi. Murâd budur ki 'akrebün zahmına kerefs dermân olmadığı gibi nefsdan hâsıl olan nûrun sâlike nef'i olmaz. Kerefs 'avâm tahrîf idüp kereviz dir. (S288a)

3. Bu inanış Klasik Türk edebiyatında önemli ölçüde işlenmiş bir inanıştır. Üzerlik denen otun yakılarak nazardan korunulacağından bahsedilir. Bu inanış üzerine insanlar göz değmemesi için nazarlık taşırlar. "İnsanların üzerlik (yüzerlik) tohumlarını elbiselerinde taşımaları ve tohumlarını kurumadan önce iplere dizerek hazırladıkları nazarlıkları duvara asmaları daha ziyade nazara gelmemek, kötü göze uğramamak için başvurdukları tedbirlerdir." (Kazan, 2005:173)

Bu konuda Ahmet Talât Onay şu bilgileri verir:

"Üzerlik tohumu ki tütsülük de derler. Ateşe atılınca çirtirtı yapar. Nazar değmemesi istenilen veya nazar değdiği sanılan çocuk veya kimsenin üzerinde -içinde ateş bulunan- bir kap gezdirerek üzerlik yakarlar. Ocak veya mangalda yakarak tütürürler. Tohumlar çirtirdadıkça musallat olan cinler dağılır." (Onay, 2007:352)

Andan sonra yarın rûz-ı haşrda senün dūzah âteşine yanmagun anun sipendidür. Zîrâ melâ'ikenün bisyâr nazarından el-'aynu hakk hasebince hazret-i Âdem'e 'aleyhi's-selâm göz degmek mukarrer idi. Lâ-cerem şeytânun igvâsi sebebi ile çünkü hazret-i Âdem'den 'isyân sâdir oldu melâ'ikenün nazarından dūr olup andan halâs oldu. Pes bu i'tibârla şeytân hazret-i Âdem'e 'aleyhi's-selâm çeşm-ârûy olur. Çeşm-ârûy düzgünlü sūretdür ki göz degmemek için korlar. Sipend yüzerlikdür ki göz degmemek için yakarlar. (S23a-24b)

² "S", eserin Süleymaniye Kütüphanesi nüshasını, rakam varak numarasını ve harf de varağın "a" veya "b" yüzünü ifade eder.

Çeşm-i bedün zararını def' eylemek için yüzerlik yakmak isterem. Zîrâ yüzerlik çeşm-i bedün zararını def' eyler. (S327a)

4. Arapların aydınlık gecelerde ayın gölgesinde oturarak sohbet etme geleneği olduğu bildirilir:

'Arabların 'âdetidür ki ay aydını gecelerde eşbâhdan ba'zı şebehün altında karâr idüp biri biri ile musâhabet eylerler. (S8a)

5. Eskiden şikâyeti olan insanlar bunu bir kâğıda yazarlar ve sopanın ucuna asarlardı. Bunu o dönemin hükümdarının görmesini sağlarlar ve isteklerini dile getirirlerdi. Sonraları bu ifade tarzı biraz değişmiş ve kâğıttan yapılmış bir elbise giyerek başlarına toprak saçma şekline dönüşmüştür:

Cemî'müz kâgazdan pîreheñ giyelüm. Niteki 'Acem memleketlerinde 'âdetdür ki şikâyet idenler kâgazdan câme giyerler şikâyet idiciler idügi ma'lûm olsun için ve başlarına hâk saçarlar. Murâd budur ki bisyâr tazarru' ve du'âya ve nâle ve figân idüp Hakk Sübhâne ve te'âlâ hazretine yalvaralum. (S161b)

6. Okun ucundaki demirin kana batırılarak, kanın içinde saklandığını görüyoruz:

Eger bir kimse peykânı hûn içinde pinhân ide mahall-i ta'accüb degüldür. Zîrâ bu hâlet emr-i sehldür ve 'âdet-i nâsdur. (S12b)

7. Akli başından gitmiş olanların mecnunluk alameti olarak parmaklarını dişlerinin arasına koyup ısırması bilgisi, eserde şu şekilde verilir:

'Acz sebebinden cân barmagını dendânında kodı. Mısrâ'-i sâñide bu vech hem latîfdür: 'Aczi sebebinden cân barmagını dişinde kodı. Nitekim mütehayyirlerün bu hâlde 'âdetidür. (S21b)

8. Eskiden kölelere sahibi tarafından kölelik nişanı bırakılırdı. Bu genellikle tenin dağlanması şeklinde yapılırdı:

Bu sebebden Habeşîler³ gibi senden dâğ tutaram. Habeşîlerün yüzlerinde dâğ vardur. Ol tâ'ifenün mâ-beyninde bu hâlet kadîmü'z-zamândan 'âdet kalmışdur. Bunu İskender-i Zü'l-karneyn'e isnâd itdiler. Habeşî feth itdügi zamânda anların yüzlerine dâğ urdı. Hakk budur ki ol tâ'ife nîk-huy ve latîf-sîretdür. (S35b)

9. Eskiden köle alındığında talihinin iyi olması ve sahibine yararlı olması için ona mukbil, beşaret, mübarek gibi sıfatlar koyma âdeti vardı:

Eger senün hindün degül isem pes niçün mukbil oldum? (S35b)

³ **Etiyopya:** Eski adı Habeşistan'dır. Buradaki halka Habeşî ya da Etiyopyalı denir. Doğu Afrika'da bir ülkedir. Dünyanın en eski bölgelerindedir. Hakkında birçok efsane vardır. Hz. Peygamber ve diğer Müslümanlara Mekke'de baskı artınca onlar da Habeşistan'a, Necaşi'nin yanına sığındılar.

10. Eskiden kadınların, yüzlerini siyah kılla örülmüş bir örtü ile gizledikleri bilgisi verilir:

Yüzi üzere siyâh mûydan örülmüş burka' tutar idi. Niteki bu hâlet zenlerin 'âdetidir. (S137a)

11. Eski Arap âdetinde bir üzücü olayda para ile ağıt okuyucu tutulur ve o üzücü olayla ilgili bir mersiye veya ağıt okuması istenirdi. Aşağıdaki bilgiler bunu örneklemektedir:

Zamân-ı câhiliyyetde 'Arab tâ'ifesiün 'âdeti idi ki musîbetlerde ücret ile nevha-gerler tutarlar idi. Lâ-cerem gelüp nevha ve figân eylerler idi. (S311b)

12. Acemlerde, bekçilerin sabaha kadar uyanık durabilmesi için ellerindeki davulları tokmakla sürekli olarak dövmeleri âdeti vardır:

'Acemlerde 'âdetdür ki pâsbânların ellerinde küçük tabl vardur h'âb gelmesün için anı çûpekile sabâha degin çalup hareket eyler. (S340a)

13. Eskiden okuma-yazma öğrenmeye giden çocuklar yanlarında bir okuma-yazma tahtası taşımış. Bu durum, aşk ile tanışmaya yeni başlayan kişinin durumuna benzetilir:

Ka'be'nün puhte ve kâmilî 'ışkun ebced-h'ânıdur ya'nî çünkü bir kâmil 'âşık oldı ebced-h'ân tıfl mesâbesinde olup kendünün 'ulûmından bî-behre kalur. (S152a)

14. Öküzlere burçak yedirme âdeti makam sevgisi münasebetiyle ele alınmıştır. ملك "Mulk" (burçak) ve ملك "mülk" (saltanat) arasındaki ses benzerliğinden yararlanılmış ve makam sevgisinin aslında boş olduğu ifade edilmeye çalışılmıştır:

Eger eşegün beynisini yemedün ya'nî eger ziyâde ahmak degül isen mülk ü pâdişâhlık taleb eyleme. Zîrâ iy bî-haber mulkı gâvlara virürler ya'nî cihânda saltanat ve hüküm ü hükûmet ekser gâv-sîret ve bî-basîret kimselere virilmişdür. (S227a)

15. Eskiden köpekleri öldürmek için yemeğinin arasına iğne koyarlardı ve eğer ölmezse onu kılıç ya da bir aletle öldürürlerdi. Aşağıdaki ifade bu âdeti hatırlatmaya yöneliktir:

Ol kelb sad hezâr iğne yiyeydi. (S237b)

16. Eskiden padişahlar, gizlediği hazineyi gören kimseleri öldürtürlermiş:

Çün genci ki nihân kodum, gördün. Ya'nî çünkü ol nihân genci gördün. Seni dilerem. Tâ cihânda âşikâre söylemeyesin ve fâş eylemeyesin. (S317a)

17. Eskiden düşünürler, tahtanın üzerine kum dökerek, yıldızlara bakarak şekiller yapar ve insanların gelecekleriyle ilgili kehanetlerde bulunurlarmış:

Görmüş olasin ki ol pür-hured hakîm ki murâd remmâldür, reml tahtasını kendüniün önine getürür ya'nî ol tahtanun içine bir mikdâr kum koyup önine kor. Reml itdürmek tâlî' ve murâdını görmek için. (S349a)

18. Eskiden insanlar yeryüzünü baştanbaşa Kaf Dağı'nın kapladığını düşünürlermiş. Aşağıdaki bilgi bunu destekler niteliktedir:

Cihânun Kâf'dan Kâf'a degin âdemîsi anun leşkeri ve hademi idi. (S403b)

19. Eskiden hükümdardan aman dileyen veya onun apansız çağırıldığı kimseler hükümdarın huzuruna kefen ve kılıç ile çıkarlardı. Bu, padişahın öldürmek veya bağışlamak konusunda özgür olduğunu göstermesi bakımından dikkate değerdir:

Kefen ve tîgıla pâdişâhun önine gitdi. (S412b)

20. Eskiden bazı aktarlar miskin içine hile ile yanmış ciğer kanı karıştırırlarmış. Aşağıdaki bilgi bu durumu örnekleyebilir:

Egerçi ben 'attâram ve gayrıya tiryâk viriciyem. Cigerüm yanmışdur bana cemî'an kan vir. (S421a)

21. Eskiden gelin alaylarının önünde bal mumundan yapılmış, süslü mumlar olmuştur:

Bir 'azîz merd ol dîvâneye didi: Di bu 'âlem bu hâne dahı nedür? Ol hûşyâr mecnûn ol 'azîzden çünkü bu su'âli istimâ' eyledi ana cevâb viriüp didi: Bu nâm u nengile memlû hâne yüz gûne rengden beste ve terkîb olunmuş bir nahl gibidür. Nahl egerçi hurmâ ağacı ma'nâsmadur. Lîkin bunda murâd ol nahldür ki gûn-â-gûn bal mûmından hâsıl olur. (S355a)

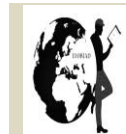
22. Eskiden "nala bazı şeyler yazılır, ateşe konur, bu suretle sevilen kişi kararsız bir hâle gelirmiş." (Gölpınarlı, 356:2011). Klasik Türk edebiyatında da örneklerine rastlıyoruz.

Sîne-i sûzânım üzre zahm-ı nâhun sanma kim
Na'l koymuş âteşe teshîr için ebrûnî dil
(Yanan göğsümün üzerindeki tırnak yarası sanma, o aslında gönlümün senin kaşlarını büyülemek için ateşe attığı naldır.) (Emrî, Gazel 290/4)

Şerh-i Mantıku't-Tayr'da da bu imnanış şu şekilde geçmektedir:

Lâ-cerem âteşde ana hilâlden na'l eyler. (S12b)

23. Mısır halkı bir isteğini gerçekleştirmek için bir kadını süsler ve onu Nil'e bırakırdı. Hz. Ömer devrinde bu adet değişerek yerini Hz. Ömer'in yazdığı bir kâğıdın Nil'e atılmasına bırakmıştır:

Nîl ırmağı cünbiş ve cereyân buldı zelzele ârâm ve sükûn buldı. Hulâsa-i kelâm budur ki, zamân-ı câhiliyyetde Mısır halkının 'âdeti bu idi ki Nîl ırmağının cereyânı murâdları üzere bir bıkır 'avrat tedârik idüp anı envâ'-ı zînet ile müzeyyen idüp Nîl ırmağına bırağurlar. Hazret-i 'Ömer zamânında radiya'l-lâhu 'anh 'Amr bin el-'Âs⁴ Mısır'un hâkimi idi. İttifâken ol yıl Nîl ırmağının cereyânı murâdları üzere olmadı. Pes Mısır'un halkı cem' olup 'Amr bin el-'Âs'un huzûrına gelüp 'âdetleri beyân eylediler. 'Amr bin 'Âs rızâ virmeyüp hazret-i 'Ömer'e mektûb ile ahvâli i'lâm eyledi. Pes hazret-i 'Ömer bir kâgaza yazup ana irsâl eyledi ki "İy Nîl eger senün cereyânın kendüden ise cereyânın üzere ol vü ger senün cereyânın Allâhu te'âlânın emr-i şerîfi ile ise pes anun emr-i şerîfi ile cârî ol. Bir vechile ki anların murâdı üzere ola." 'Amr bin 'Âs'a irsâl eylediği mektûbda yazdı ki ol kâgazi Nîl ırmağına bırağasın. 'Amr bin 'Âs çünkü mektûbı okıdı fevrî ol kâgazi Nîl ırmağının içine atdı. Bi-izni'l-lâhi te'âlâ 'azze ismuhu Nîl ırmağı üslûb-ı sâbıkdan ziyâde cârî olup ol nâ-ma'kûl 'âdet ref' oldı. (S56b)

24. Eski bir inanca göre yeryüzünün suyun üstünde, suyun kayanın üstünde, kayanın öküzün boynuzunun üstünde, öküzün kum yığınının üstünde, kum yığınının balığın sırtında, balığın sırtının rüzgârın üstünde, rüzgârın karanlığın üstünde, karanlığın da toprağın üstünde bulunduğu inancı varmış. Aşağıdaki bilgiler bu inanca işaret eder:

Mâhînün arkası üzere olandan mâha degin zerrâtun cemî'si anun zâtına şâhiddür. Zîrâ mevcûdâtdan nesne kendüsinden vücûd bulmak muhâldür. Pes bi'z-zarûre anı vücûda getürici bir mûcid lâzımdur. (S13b)

25. Anlatıldığına göre Medine'de Hz. Ömer'in halifeliği döneminde güçlü bir deprem olmuş ve Hz. Ömer "Ey yeryüzü, sakinleş!" demiş ve deprem durmuş. Medine'de bir daha da deprem olmamış. Aşağıdaki bilgiler buna işaret eder niteliktedir:

Nîl ırmağı cünbiş ve cereyân buldı zelzele ârâm ve sükûn buldı. (S56b)

26. Mavi renk, yas tutanların giydikleri elbiselerin rengidir. Eserde bununla ilgili bilgi şöyledir:

Cemî'si anların husûsından ötürü mâtemde kebûd geydiler ya'nî melâ'ike mâtem-zedeler gibi gök renglü câme geydiler. (S161a)

27. Eskiler, ateşin yüce bir varlık olduğunu biliyor ve aslanın bile ondan korktuğuna inanıyorlarmış. Aşağıdaki bilgiler bu inancı destekler niteliktedir:

⁴ **Amr b. el-Âs** (öl.664) : Künyesi Ebû Abdillâh Amr b. el-Âs b. Vâil es-Sehmî el-Kureşî'dir. Ünlü sahâbi, Mısır fatihi ve devlet adamıdır. Habeşistan hükümdarı Necaşi ile dostluk kurdu. Necaşi'ye sığınan müslmanların Mekke'ye iadesi için uğraştı. Mekke'nin fethinden önce (629) Müslüman oldu. Hz. Ömer zamanında Filistin'i ve Mısır'ı fethetti. Bu sebepten Mısır Fâtihî unvanını aldı.

Dünyâ hakikatde şu'lelenmiş bir âteşdür. Her zamân bir vâfir halkı yakmışdur. Zîrâ ehl-i cihânun ekseri dünyâ-perestdür. Lâ-cerem bu sebebden dûzah âteşine giriftârlardur çünkü bu yakıcı âteş tîz ve ziyâde ola. Şîr-merd ve rûşen-dilsin eger andan gurîz tutar isen ya'nî çünkü dünyânun zararlarını müşâhede eylesin eger ziyâde sâhib-'akl isen dünyâdan i'râz eylesin. (S213a)

28. Katırın ferici dar olduğundan doğum sırasında bazı katırlar ölmektedir. Dolayısıyla ölümle sonuçlanan bu doğumu engellemek için eskiden katırın fercine genellikle altından yapılan bir halka kilit konurmuş. Aşağıdaki bilgi bunu anlatır:

Altun egerçi bir yirde gâyetile lâ'ık ve zîbâdur ya'nî "ni'me'l-mâlû's-sâlihi'r-racûlî's-sâlih"⁵ hasebince altun egerçi hayrâtda gâyet hûb ve latîfdür ve sebeb-i vusûl cennetdür. Hem esterün fercinün kuflı içündür. (S216b)

29. Baygın olan bir kişiye şekerli suyun verilerek kendine getirilmesinden bahsedilir:

Nâ-gehân hazret-i 'Alî'ye radıya'l-lâhu 'anh ol zahmı urdı. Ol sâhib-sa'âdeti ol hâlde hazret-i 'Alî için bir şerbet râst ve hâzır eylediler. (S66b)

30. Kölelerin kulağına küpe takılması âdeti söz konusu edilmiştir:

Belki bendenün kulağına sen bir halka eyle. Murâd bendeni sen iy Hüdâ dergâhundan dûr eyleme dimekdür. (S35b)

Sonuç

Medeniyetlerin oluşması tabii olarak insan faktörü ile mümkündür. İnsanların önce kendi fiziki ve ruhsal keşiflerini gerçekleştirmesi, ardından da beraber yaşama, iletişim kurma becerisini geliştirme ameliyesi tarihi ve kültürel bir vakiydir. Çok karmaşık bir yapıya sahip olan insan, içinde yetiştiği çevre ile yoğrularak her yönden kendisini oraya bağlı kılar. Düşünme ve yargı yetileriyle içinde bulunduğu çevreyi tanır, başka bölgelerdeki insanların durumlarından haberdar olur. Türklerin de kendi dünya görüşleri, tabii bir zorunluluk olan kültürel etkileşme sonucu bazı değişim ve gelişime uğramıştır. Dolayısıyla "her inanç sistemi, topluma uygun bir yapı kazanır. Kültür tarihi açısından temel süreç kültürleşmedir. Anadolu'da Türkler kültürel etkileşim içinde yeni bir kültürel kimlik kazanmışlardır. Türkler İslamiyet kültür dairesine girdikten sonra yurt değiştirerek yeni yurtları Anadolu'ya geldiler. Yeni yurttaki kültürün doğası gereği günlük yaşam ve değer yargıları da değişikliğe uğradı. Anadolu'da yaşayan kültür sentezi Türk kültür potasında eriyerek yeni bir alışım oluşturdu." (Artun, 2004:57) Bu alışım sonucunda yukarıda vermeye çalıştığımız halk inanışları ve âdetler kendisini göstermiştir.

⁵ "Salih bir insanda helal ve çok mal olması ona ne kadar yakıştır."

Kaynakça / Reference

ARTUN, Erman (2006), *Adana Halk Kültürü*, Altın Koza Yayınları, Adana.

ARTUN, Erman, "Halk Kültüründe Değişimin Topluma Etkisi ve Sonuçları", Halk Kültüründe Değişim Uluslararası Sempozyumu Bildirileri, Motif Vakfı Yayınları, 17-18-19 Aralık 2004, Kocaeli, s. 57-72.

Emrî Dîvânı, hazırlayan: Mehmet A. Yekta Saraç, T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı e-Kitap, ISBN 978-975-17-3351-1.

GÖLPINARLI, Abdülbâki (2011), *Feridüddin Attâr-Mantık Al-Tayr*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.

KAZAN, Şevkiye (2005), "Klâsik Türk Şiirinde Nazar: Göz Değmesi", Millî Folklor, Yıl 17, S 68, s. 173.

ONAY, Ahmet Talât (2007), *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü*, hazırlayan: Cemal Kurnaz, Birleşik Yayınları, Ankara.

ŞENTÜRK, A. Atillâ (1993), "Klasik Osmanlı Edebiyatı Işığında Eski Âdetler ve Günlük Hayattan Sahneler II", Türk Dili, S 500, s. 211-223.

TURAN, Muhittin (2015), *Şerh-i Mantıku't-Tayr*, Kesit Yayınları, İstanbul.

